

SECTION 10. ARCHITECTURE AND CONSTRUCTION

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-612-6-14>

METHODOLOGY FOR ANALYZING THE ARCHITECTURAL AESTHETICS OF CHURCHES AS A TOOL FOR STUDYING COMPLEX ARCHITECTURAL SYSTEMS

МЕТОДОЛОГІЯ АНАЛІЗУ АРХІТЕКТОНІЧНОЇ ЕСТЕТИКИ ХРАМІВ ЯК ІНСТРУМЕНТ ДОСЛІДЖЕННЯ СКЛАДНИХ АРХІТЕКТУРНИХ СИСТЕМ

Oliinyk H. I.

*Senior Lecturer at the Department of
Architectural Design,
National Academy of Fine Arts and
Architecture
Kyiv, Ukraine*

Олійник Г. І.

*старший викладач кафедри
архітектурного проектування,
Національна академія
образотворчого мистецтва
і архітектури
м. Київ, Україна*

Складні архітектурні об'єкти, зокрема сакральні споруди, поєднують технічні, просторові та культурно-семіотичні виміри, тож потребують міждисциплінарного аналітичного інструментарію. Їхня природа не зводиться до конструктивної схеми чи візуальної форми – вони функціонують як багаторівневі системи, у яких матеріальна структура і просторове планування органічно взаємодіють з естетичною образністю та символічними смислами. Технічні рішення визначають пропорції, масштаб і логіку просторових зв'язків, тоді як семантичні й культурні коди формують атмосферу, у якій архітектура сприймається не лише зором, а й усіма чуттями – через тілесну присутність і духовну співпричетність. Це зумовлює потребу в аналітичному підході, здатному одночасно враховувати інженерно-конструктивні, композиційно-художні та культурно-ціннісні складові архітектури.

У цьому контексті архітектонічна естетика постає не як опис структури, а як якість переживання архітектурного простору як художньо-духовного явища, де конструктивна логіка, форма, матеріал і світло нерозривні з образно-символічним змістом. Вона дає змогу аналізувати простір не тільки як фізичний об'єкт, а як цілісну культурну подію, що втілює ідеї, вірування, пам'ять та емоції

спільноти. У межах цього підходу тектоніка, пропорції, світло, колір і акустика розглядаються як носії смислів, що формують у користувача досвід естетичної присутності та відчуття сакральності. Архітектонічна естетика пропонується як цілісний метод аналізу складних архітектурних об'єктів: вона поєднує перевірку конструктивної обґрунтованості з інтерпретацією символічної мови, аналізом емоційного впливу та оцінкою художньої виразності простору. Такий підхід дозволяє одночасне дослідження технічної логіки та духовно-образного виміру архітектури, не протиставляючи їх, а розглядаючи як взаємопов'язані складові архітектурного цілого.

Метою дослідження є розроблення аналітичного підходу, що дозволяє цілісно вивчати архітектурні об'єкти складної просторової та смислової організації на основі їхньої архітектонічної естетики. Йдеться про виявлення закономірностей взаємодії конструктивної логіки, просторово-композиційної структури, пропорційного ладу, світлотіньової організації та символічного наповнення, які разом формують художньо-духовний образ архітектурного твору. Такий підхід відкриває можливість розглядати архітектуру не лише як інженерну чи художню структуру, а як носій культурної пам'яті, ідентичності та ціннісних смислів спільноти.

Методологічні засади дослідження ґрунтуються на міждисциплінарному поєднанні аналітичних, історико-культурологічних, герменевтичних та семіотичних підходів [1], доповнених системою загальнонаукових, спеціальних архітектурних, джерелознавчих і польових методів [2]. Такий синтез забезпечує багаторівневий аналіз – від фіксації об'єктивних параметрів і структурних характеристик до інтерпретації духовно-символічного змісту та естетичного впливу простору. Особливу роль відіграють порівняльні, морфологічні та композиційні методи, що дозволяють виявляти індивідуальні риси архітектурної мови та простежувати трансформації традиційних форм у сучасному контексті. Їх поєднання з герменевтичним і феноменологічним аналізом забезпечує розуміння архітектурного простору як художньо-духовного досвіду, що виникає під час безпосередньої взаємодії людини з архітектурою.

Розроблений підхід був апробований на прикладі сучасних сакральних споруд (зокрема храмів проф. арх. Лариса Скорик), що дозволило перевірити його ефективність для аналізу об'єктів зі складною просторовою організацією та глибоким духовно-символічним змістом. Отримані результати підтвердили доцільність розгляду архітектонічної естетики як універсального інструмента, здатного інтегрувати інженерно-раціональні та гуманітарно-культурологічні підходи у дослідженні архітектури.

Методика спирається на широку джерельну базу та комплекс взаємодоповнювальних процедур, що забезпечують багатовимірне охоплення предмета та верифікацію результатів. Її основу становлять загальнонаукові методи – аналіз, синтез, індукція, дедукція, порівняльно-історичний і контекстуальний аналіз, які дозволили впорядкувати масив джерел, простежити еволюцію архітектурних рішень і виявити логіку зв'язків між концептуальними ідеями та просторовими моделями. Ці засади поєднано зі спеціальними архітектурними методами – морфологічним, композиційним, графічно-пропорційним, семіотичним і типологічним аналізом, спрямованими на дослідження формотворчих принципів, просторових ієрархій, пропорційного ладу та знаково-символічного наповнення архітектурного образу. Важливу роль відіграють також джерелознавчі та польові процедури: архівні дослідження, натурне обстеження реалізованих споруд, фотота відеофіксація, інтерв'ю з авторами проєктів і користувачами, а також метод включеного спостереження, що передбачає особисту залученість дослідника до просторового досвіду об'єкта – зокрема завдяки участі у процесі їхнього проєктування. Такий підхід забезпечує глибше розуміння внутрішньої логіки архітектурного мислення [3].

Отримані матеріали систематизуються та інтерпретуються за допомогою порівняльного аналізу, що дозволяє співвідносити досліджувані об'єкти з історичними зразками, модерними інтерпретаціями сакрального канону та сучасними архітектурними практиками. Такий підхід дає змогу виявляти механізми спадкоємності й новацій, визначати рівень трансформації традиційних архетипів у новому культурному контексті, а також оцінювати ступінь інтегрованості об'єктів у сучасне архітектурне середовище. Завдяки поєднанню аналітичних, порівняльних і польових методів досягається не лише структурний опис об'єктів, а й реконструкція їхньої смислової та естетичної логіки, що робить дослідження чутливим як до технічної, так і до культурно-символічної складової архітектури.

У результаті сформовано міждисциплінарну методичну рамку, яка дозволяє аналізувати складні архітектурні об'єкти крізь призму їхньої архітектонічної естетики як синтезу конструктивної логіки, просторової організації та образно-символічного змісту. Розроблений підхід забезпечує можливість не лише опису та класифікації архітектурних форм, а й виявлення внутрішніх закономірностей їхнього формування, зв'язку між тектонікою, пропорціями, світловими ефектами та емоційно-духовним впливом простору.

Практичне значення методики полягає в тому, що вона може застосовуватися як інструмент комплексного аналізу під час проєктування, оцінювання та експертизи архітектурних об'єктів, а також

у системі архітектурної освіти для формування аналітичного мислення майбутніх архітекторів. Її використання дозволяє поєднати технічну строгість із чутливістю до культурних смислів, що особливо важливо для роботи з об'єктами, які виконують водночас утилітарні, художні та ідентифікаційні функції. Таким чином, архітектонічна естетика довела свою ефективність як метод дослідження складних архітектурних об'єктів, здатний забезпечити цілісне розуміння архітектури як простору, що поєднує конструктивні параметри й символічні значення, інженерну логіку та культурну пам'ять.

Запропонована методологія демонструє потенціал архітектонічної естетики як універсального аналітичного інструмента, що дозволяє досліджувати складні архітектурні об'єкти у їхній повноті – як техніко-просторові та водночас культурно-ціннісні системи. Вона відкриває можливості для поглибленого осмислення архітектури як простору, де матеріальне і духовне утворюють цілісний художньо-духовний образ.

Література:

1. Дячок О., Шулдан Л., Янбухтіна А. Особливості та комплексне дослідження сакральних будівель кінця XX – початку XXI ст. (на прикладі храму св. Петра в м. Тернопіль). *Містобудування та територіальне планування*. № 77. 2021. С. 181–195. DOI: 10.32347/2076-815x.2021.77.181-195. Режим доступу: <http://mtp.knuba.edu.ua/article/view/238391/236999>. (дата звернення 20.05.2025)
2. Баскаков А. Я., Туленков Н. В. Методология научного исследования : учеб. пособие. 2-е изд., испр. Київ: МАУП. 2004. 216 с.
3. Криворучко О. Методи дослідження сучасної архітектури: матриця аналізу архітектурних об'єктів деконструктивізму. 2006. URL: <https://ena.lpnu.ua:8443/server/api/core/bitstreams/59592cc7-becb-4824-a9a5-e241cdc6105a/content> (дата звернення: 17.07.2025).